

nyok nem minden esetben képesek biztosítani. Az elméletről mint jelenségről is gondolkodnunk kell, s miként Bacsó is hangsúlyozza, rossz úton jár az a művészetelmélet, amely a műalkotásra akarja ráerőltetni saját előfeltevéseit, s nem veszi figyelembe annak egységét. Az esztétika napjainkban egyre fontosabbá váló tudományág, hiszen annak ellenére, hogy a művészi szépről való gondolkodásunk alapvetően megváltozott, mindennapi életünket egyre inkább áthatja egyfajta esztétizmus, a szépség keresése.

Habár Bacsó Béla tanulmánykötete alapvetően hermeneutikai elméleti keretben látszik gondolkodni, a szövegekből kitűnik a más művészetelméleti és filozófiai megközelítések iránti nyitottság is, ami mindenképpen fontos és dicséretes vonása egy hasonló jellegű tudományos munkának. E nyitottságról tanúskodik a fentebb már említett interdiszciplinaritás, a különböző tudományterületek és művészeti ágak szimultán ismerete és vizsgálata is.

Úgy vélem, *Az elmélet elmélete* mindenképpen jelentős mű a kortárs magyar művészetelmélet területén, amelyből sok aktuális, a filozófia és a művészet története során újra és újra felbukkanó problémáról kaphatunk képet, így a téma iránt érdeklődő – nem kizárólag szakmai – közönség számára

kifejezetten érdekes olvasmány lehet.

KÁNTÁS BALÁZS

(*Kijárat Kiadó, Budapest, 2009,*
206 oldal, 2000 Ft)

BÉKÉS MÁRTON: *A hagyomány forradalma*

Németh László életműve legértékesebb részének esszéit tartotta, különösen egyszemélyes folyóirata, a Tanú írásait tekintette marandónak. A mindmáig kutatások tárgyát képező szépirodalmi, irodalomtörténeti tárgyú esszék mellett ugyanakkor politikai témájú szövegei kevés figyelmet kaptak, a szerzővel foglalkozó szakirodalom egészen eddig tartozott egy olyan átfogó munkával, amely itt-ott elejtett, töredékesen megfogalmazott gondolataiból politikai filozófiáját rekonstruálta volna.

Békés Márton azonban nemcsak rekonstruálni és interpretálni, de aktualizálni is kívánja a Németh László-i hagyományt, így több szempontból is figyelemreméltó kísérlettel állunk szemben. Bevallott célja, hogy ne csupán megismételje vagy összefoglalja a könyvtárnnyira tehető recepció állításait, hanem új szempontokat, új irányt adjon az értelmezésnek. Az általa választott módszer arra

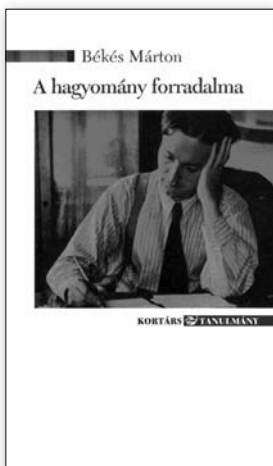
irányul, hogy Németh László metaforikus szövegeiből olyan fogalmakat nyerjen ki, amelyek a politikaelméleti és filozófiai diskurzusban is használható kategóriákká alakíthatók. Ehhez főleg a két világháború közötti időszak szövegeit veszi alapul. Az esszéeken kívül néhány regény és dráma, mint a *Gyász* vagy a *VII. Gergely*, illetve a világháború után adott több interjú is használhatónak bizonyult az értelmezés során.

A szövegek hermeneutikai olvasatában Békés rámutat, hogy egy szándékolatlan politikai platonizmussal állunk szemben, az aktuálpolitika, sokszor a fennálló körülményekkel való számvetés is távol áll Németh László gondolkodói habitusától. Olyan 19–20. századi szerzők voltak rá hatással, mint Kierkegaard, Dilthey, Unamuno, Max Scheler, Nietzsche, különösképpen pedig Ortega és Spengler. Nem lehet azonban őt e szerzők magyar echójának, egy minden eredetiséget nélkülöző, eklektikus elmélet kidolgozójának tekinteni. Mind Németh Lászlóról, mind Békés Márton munkájáról kijelenthető, hogy sajátos nézőpontból közelí-

tenek a felmerülő problémákhoz. Németh metaforái, Békés értelmezői gesztusai, kategóriái a megnyitott horizonton belül használhatónak, érvényesnek bizonyulnak.

Békés rávilágít arra, hogy Spengler kultúr-morfológiáját Németh László Ortega-hoz hasonlóan annak pesszimizmusa és determinizmus miatt kritizálja, helyette inkább a nietzschei gondolatot, a tragikus életérzés realizmusát, a heroikus magatartás voluntarista aktivizmusát igenli. Ez motiválja a sok helyütt hangzottatott göröggé válást is, „az élet forradalmát”, és Békés szerint éppen e felismerésből következően mitizálja Berzsenyi alakját.

Az európai politikai környezetbe való beágyazottság kimutatása után a magyarországi népi mozgalommal való kapcsolatát elemzi, kimutatva, hogy a nemzeti érdekvédelem programja tette szocializmusát radikálissá. A marxizmus helyett demokratikus, szociális, népi-nemzeti, önkormányzatiságon nyugvó rendszert képzelt el, amely végül a „harmadik oldal” illetve „a minőség forradalma”

koncepciójában kristályosodott ki. A válság meghaladását, a nemzet megújítását a hagyományhoz való visszatérésben, a mennyiség helyett a minőség forradalmasításában látta. Békés különösen az ezzel kapcsolatos metaforák (sziget, Erdély, mélymagyarság stb.) kibontása-értelmezése során mutat rá ezek egzisztenciális motívumaira, és Németh a társadalmi gyakorlatban megvalósítandónak gondolt, de mégis utópikusnak bizonyuló elképzelései alapján tesz kísérletet heideggeriánus talajról egyfajta ontológiai alapvetés felvázolására, amit így indokol: „A németi nyelv meggyőződésünk szerint legalább akkora hatással lehet(ne) a magyar politikai, metapolitikai, (politikai) filozófiai és ontológiai kommunikációra, mint Heideggeré a létfilozófiára.”

Békés Márton könyvében rekonstruálja Németh László (meta) politikai nézeteit, aktualizálja az életművet, új eredményekkel gazdagítja a recepciót. Az író metaforáinak értelmezése közben érvényes nyelvet vél találni egy általánosabb diskurzushoz, de hogy a németi hagyomány megtermékenyíti-e a magyar bölcséleti műnyelvet, arra csak a jövő adhat választ.

SZALAI ZSOLT

(Kortárs Kiadó, Budapest, 2009,
240 oldal, 2300 Ft)

ROMSICS GERGELY:
Nép, nemzet, birodalom
A Habsburg Birodalom
emlékezete a német, osztrák és
magyar történetpolitikai
gondolkodásban, 1918–1941

Romsics Gergely új kötete doktori disszertációjának bővített és javított kiadását tartalmazza, melyről az első, ismerkedő lapozgatás, majd az alaposabb feldolgozás után is nyugodt szívvel kijelenthető: figyelemreméltó és komoly munka.

A Habsburg Birodalom szerepének és jelentőségének értékelése a német és az osztrák történettudomány két háború közötti eredményeit vizsgálva is számtalan érdekességgel szolgál, most mégis elsősorban a húszas–harmincas évek magyar történetírását szeretnénk vázlatosan bemutatni a Romsics által alkalmazott – némileg leegyszerűsítő, de kétségkívül jól használható – ellentétpárok szabta keretek között.

A szintén többé-kevésbé mindmáig érvényes és használatos kuruc–labanc, protestáns–katolikus, függetlenségi–aulikus, népiségtörténeti–szellemtörténeti kategóriák mellett Romsics a pragmatizmus–esszencializmus ellentétpárjára építi és fűzi fel valóban nagyívű elemzését: „a két világháború között a nép egyéniségének közép-pontba helyezése alapvetően megváltoztatta a történettudomány